

Aleksandra Gruszczyńska

Sprawozdanie z badań wykopaliskowych na osadzie neolitycznej w Łańcucie w latach 1985—1990

Wykopaliska na osadzie w Łańcucie (stanowisko nr 3) w latach 1985—1990 były kontynuacją prac z lat ubiegłych¹, miały charakter ratowniczy (budowa osiedla mieszkaniowego).

Badana osada położona jest na lessowej terasie rzeczki Mikołki w północnej części miasta. Obejmuje ona obszar około 10 ha. Wykopy usytuowane były w różnych punktach osady (ryc. 1), wiązało się to z planowaną lokalizacją budynków mieszkalnych, jak również z możliwością zakładania wykopów na terenach zajętych pod uprawę. Przebadano teren o powierzchni 19,47 ara. Na zdecydowanej części badanej osady nie występuje warstwa kulturowa. Tylko w roku 1987 w północno-zachodniej partii wykopu natrafiono na warstwę kulturową, w której odkryto ceramikę kultury łużyckiej, poniżej zalegała warstwa z zabytkami neolitycznymi.

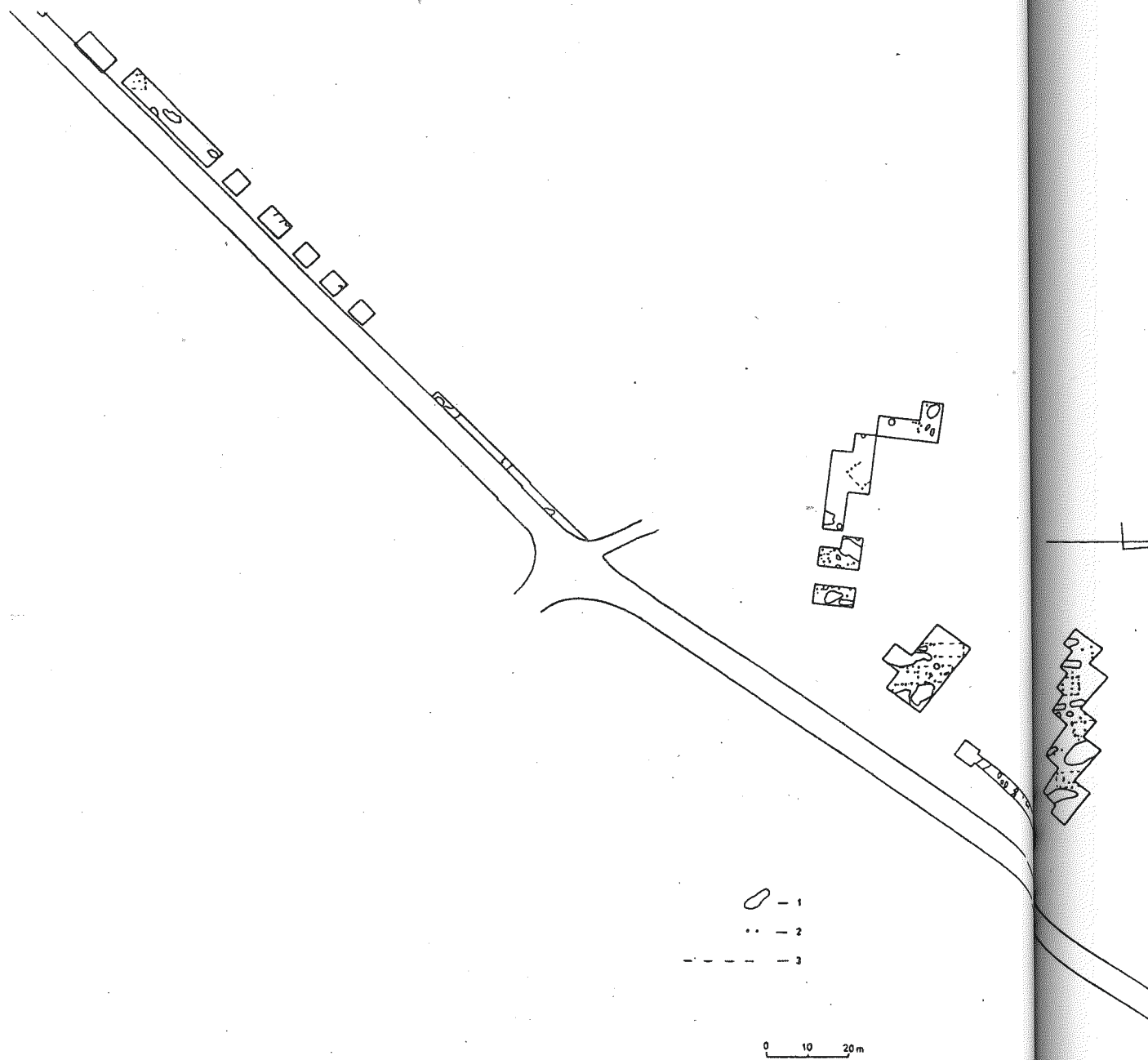
W omawianym okresie wyeksplorowano 61 jam, z tej liczby 19 obiektów przebadano w całości, pozostałe fragmentarycznie ponieważ dalsza ich część wchodziła w teren nie objęty badaniami lub została zniszczona podczas prac budowlanych. Zarysy jam występowały na głębokości 30—60 cm od powierzchni gruntu, wydzielaly się jako ciemne plamy na tle żółtej gliny. Odkryte jamy były różnorodnych kształtów i rozmiarów. Występowały obiekty kształtu owalnego, prostokątnego, okrągłego oraz jamy mocno wydłużone. Wielkość ich wahała się w granicach od 1,5x1,5 m, 2,0x2,5 m, 2,1x2,7 m, 2,3x4,0 m, 4,3x6,2 m do 2,5x10 m. W niektórych obiektach w dolnych ich partiach, wydzielilo się kilka mniejszych jam. W większości wypełnisko omawianych jam stanowiła bardzo twarda ziemia, koloru brązowo-czarnego, z wkładkami drobnych grudek polepy, węgla drzewnych, gdzie występowały pasma żółtej gliny. W niektórych obiektach w ich dolnych partiach zalegała znaczna ilość dużych brył polepy ze śladami domieszki organicznej. W zdecydowanej większości jam występował materiał zabytkowy. Omawiane jamy służyły zapewne jako obiekty gospodarcze, jamy zasobowe, bądź spełniały inne prze-

znaczenie, np. wydłużone usytuowane równoległe do ścian domów słupowych związane były z ich budową. Prawdopodobnie niektóre z jam wykorzystywane były wtórnie do innych celów, o czym świadczą ślady wielokrotnie palonego ognia na dnie obiektów.

W omawianym okresie na osadzie w Łańcucie wyeksplorowano 179 dołków po słupach, wiążących się ze śladami budowli naziemnych. Ślady po słupach występowały w większości na głębokości 50 cm od powierzchni gruntu. Były kształtu okrągłego lub owalnego, o średnicy od 30—90 cm, dna ich były na ogół płaskie lub zaokrąglone, rzadziej nieregularne. Wypełnisko ich o miąższości od 10—40 cm stanowiła brązowo-czarna ziemia, gdzie występowały drobne grudki polepy i węgla drzewnych. W jednym ze słupów znaleziono odłupek obsydianowy. Słupy rozmieszczone były w dość nieregularnych odstępach wynoszących od 0,5 do 5 m. Zapewne było ich więcej, tylko ślady ich nie zachowały się. Wydaje się, iż w wyniku dotychczasowych badań można wyróżnić ślady 14 domów. Pozostałe dołki po słupach zapewne również wiążą się z budynkami naziemnymi, jednak fakt, iż nie układają się regularnie w stosunku do pozostałych, nie pozwala na rekonstrukcję rozmieszczenia dalszych chat. W zasadzie ślady budownictwa słupowego występują na całym terenie badanej osady. Wszystkie budynki zorientowane są w kierunku północ—południe.

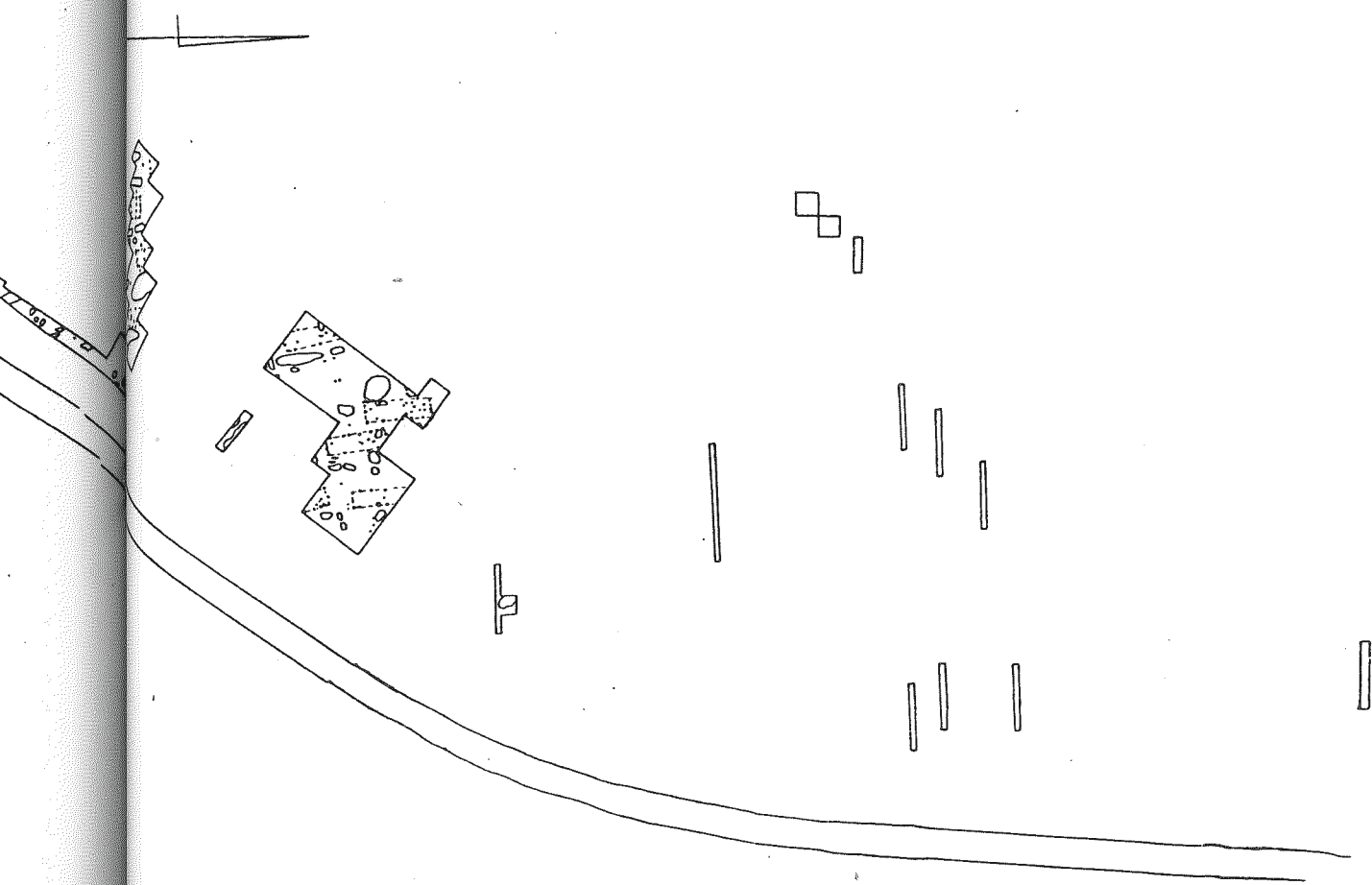
Podczas badań w roku 1987 i 1989 przebadano w wykopach sąsiadujących ze sobą obszar o powierzchni 8,5 ara. Na tym terenie wystąpiły zarysy 2 chat odkrytych prawdopodobnie w całości. Usytuowane były w pobliżu siebie w odległości 1,4 do 1,6 m. Ponadto odsłonięto częściowo ślady 4 dalszych budynków. Odkryto 20 jam, występowały one po zewnętrznych stronach chat, jak również niewielkie pojedyncze zlokalizowano wewnątrz (ryc. 2).

Pozostałe ślady chat, odkryte częściowo zbliżone są szerokością do poprzednich, która wynosi 3,5 do 4,5 m. Na podstawie dotychczasowych badań trudno jest

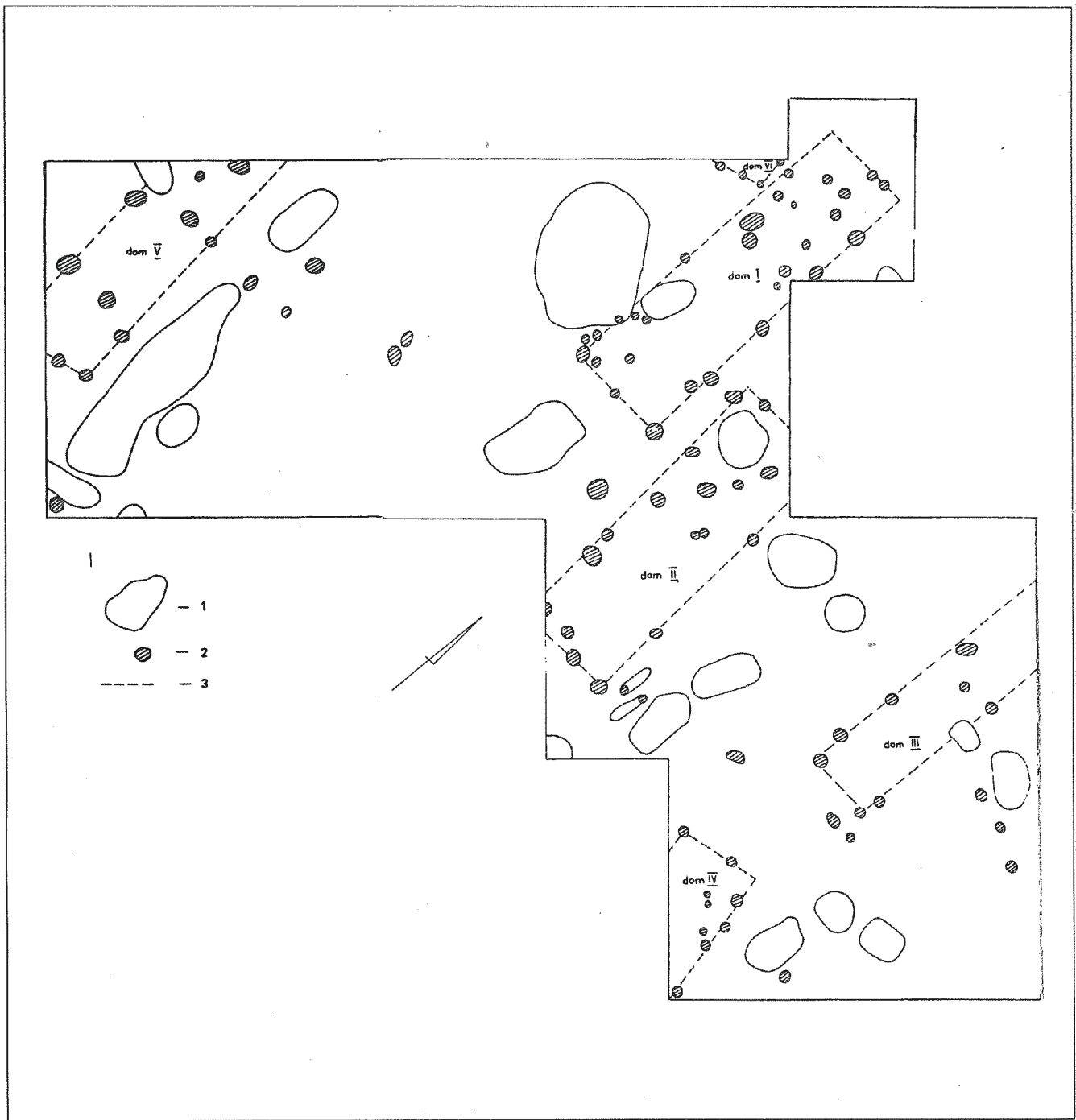

Ryc. 1. Łańcut, woj. Rzeszów, stan. 3. Plan rozmieszczenia wykopów oraz przebadanych obiektów w latach 1982—1990 1 — Jamy, 2 — ślady słupów, 3 — przybliżone zarysy domów

Abb. 1. Łańcut. Wojewodschaft Rzeszów, Fundstelle 3. Plan der Ausgrabunglokalisierung und der untersuchten Objekte in den Jahren 1982 — 1990 1 — gruben, 2 — Pfahlspuren, 3 — genäherte Hausumrisse

Jamy,
n den

Ryc. 2. Łańcut, woj. Rzeszów, stan. 3. Plan odkrytych obiektów, badania w roku 1987 i 1989
 1 — jamy, 2 — ślady słupów, 3 — przybliżone zarysy domów

Abb. 2. Łańcut, Wojewodschaft Rzeszów, Fundstelle 3. Plan der Siedlung, Untersuchungen 1987 und 1989
 1 — Gruben, 2 — Pfahlpuren, 3 — genäherte Hausumrisse

okreś
 mi do
 Mogł
 ścian
 dłużs
 tzw. l
 domo
 niając
 O
 i późn
 iż naj
 kowie
 w Łań
 nych
 W
 ceram
 wany
 biorąc
 czyni,
 ceram
 Ce
 rek r
 o dna
 Wystę
 potrój
 nutow
 wystę
 wierzo
 nego,
 W
 naczy
 w ksz
 I, 2;
 rozch
 podob
 bione
 biegn
 mi. G
 szczy
 spełni
 bienie
 Naczy
 skorup
 wystę
 ru cep
 Po
 roboty
 nutow
 I, 9).
 Or
 ceram
 z Łań
 w Ko
 W
 ki ws
 zbliżo
 Pojaw
 kim. S
 bienia
 z mot

określić ich długość. Słupy wewnątrz budynków są śladami dodatkowych podpór wspierających więźbę dachową. Mogły służyć również jako umocnienia wewnętrznych ścian czy przepierzeń. Przy niektórych chatach wzdłuż dłuższych boków ciągnęły się podłużnego kształtu jamy tzw. budowlane, powstałe zapewne w czasie wznoszenia domostwa. Mogły też one spełniać rolę wykopów odwadniających².

Odkryte obiekty zapewne należy łączyć z środkową i późną fazą kultury ceramiki wstęgowej rytej. Wydaje się, iż najbliższą analogię stanowią dla nich ślady chat w Krakowie-Olszanicz³, mimo iż zarysy domów na osadzie w Łańcucie są mniejsze oraz posiadają mniej zachowanych śladów po słupach.

Większość zabytków na omawianej osadzie stanowi ceramika. Można ją podzielić według powszechnie stosowanych krateriów na ceramikę delikatną i grubej roboty, biorąc pod uwagę grubość ścianek naczyń, wielkość naczyń, technikę zdobnictwa oraz cechy wytwórcze masy ceramicznej.

Ceramika delikatna to fragmenty cienkościennych czarek różnych rozmiarów, w kształcie wycinka 3/4 kuli o dnach płaskich, słabo wyodrębnionych (tabl. II, 2, 4). Występuje ornament pojedynczych, podwójnych lub potrójnych linii rytých na których umieszczone są punkty nutowe (tabl. I, 3—8, 12, 14; tabl. II, 4). Przeważnie występuje domieszka drobnego tłucznia ceramicznego, powierzchnia naczyń matowa, koloru popielatego, brunatnego, czasami ceglatego.

Wśród ceramiki zdecydowanie przeważają fragmenty naczyń grubej roboty. Są to fragmenty z dużych czarek w kształcie nawiązujące do ceramiki cienkościennych (tabl. I, 2; tabl. II, 1, 5), duże naczynia pucharowate z szyjką rozchyloną na zewnątrz, jak również fragmenty prawdopodobnie baniastych naczyń zaopatrzonych w ucha. Zdobione są dołkami paznokciowymi lub palcowymi biegnącymi w rzędach poziomych i ukośnych oraz guzami. Guzy bywają walcowate z dołkiem paznokciowym na szczycie, w postaci ściętego stożka, podłużne, niektóre spełniały rolę guzów-uchwyty. Czasami występuje zdobienie krawędzi nacięciami paznokciowymi (tabl. II, 1). Naczynia te wykonane są z gliny z domieszką tłuczonych skorup, części organicznych, drobnego piasku, czasami występuje drobny tłuczeń. Powierzchnia naczyń jest koloru ceglatego, popielatego oraz brunatnego.

Ponadto odkryto ciekawy okaz pucharka prymitywnej roboty, zdobionego na zewnątrz i wewnątrz ornamentem nutowym (tabl. I, 10) oraz fragment łyżki glinianej (tabl. I, 9).

Omawianą ceramikę zaliczyć należy do II fazy kultury ceramiki wstęgowej rytej⁴. Najbliższe analogie do naczyń z Łańcuta to materiał z osad w Rzeszowie stan. nr 16⁵, w Kormanicach, woj. Przemyśl⁶.

Wystąpiła również ceramika z III fazy kultury ceramiki wstęgowej rytej, którą reprezentują formy naczyń zbliżone do omówionych powyżej (tabl. I, 1; tabl. II, 3). Pojawiają się również czarki zdobione w stylu żelazowskim. Są one wykonane bardzo starannie, występują zdobienia ornamentami kątowymi, czy połączeniami kątów z motywami pionowymi (tabl. I, 11, 13)⁷.

W latach 1985—1990 w jamach zaliczanych do kultury ceramiki wstęgowej rytej oraz w ich pobliżu odkryto 256 zabytków krzemienych⁸.

Jeśli chodzi o surowiec, to przeważa krzemień świecicowski 46,48 %, następnie narzutowy 21,48 %, wołyński 8,59 %, jurajski 8,59 %, czekoladowy 3,51 %, turoński czarny 0,39 %, przepalony 10,54 %.

Wśród odkrytych zabytków narzędzia stanowią 10,05 % ogółu inwentarza, w tym sztuk: drapacze — 19 (tabl. III, 3, 5, 6; IV, 2, 4, 6), półtyłczaki — 3 (tabl. III, 1), sierpaki — (tabl. IV, 3), przekłuwacze — 2 (tabl. III, 7, 11), trapezy — 2, rylce — 2 (tabl. III, 4), skrobacz — 1 (tabl. IV, 5), wióry częściowo retuszowane — 2 (tabl. III, 8, 12), odłupki częściowo retuszowane — 2 (tabl. IV, 7). Ponadto występują: odłupki — 114 (tabl. III, 13), wióry — 59, łuszczyki — 22, rdzenie — 6, tłuki — 6, okruchy — 3, bryły z surowca świecicowskiego — 2, jedna z nich posiada ślady wstępnej obróbki.

Obsydian reprezentuje 36 okazów. Do najciekawszych zaliczyć należy grocik trzoneczkowyty (tabl. III, 9), ponadto wydzielono: odłupki — 19, wióry — 14 (tabl. III, 2; IV, 8), podtępiec — 1 (tabl. IV, 1), niewielki fragment topora kamiennego, 3 rozcieracze, jak również wióry z kamienia gabra (?), kwarcu oraz odłupki z jaspisu.

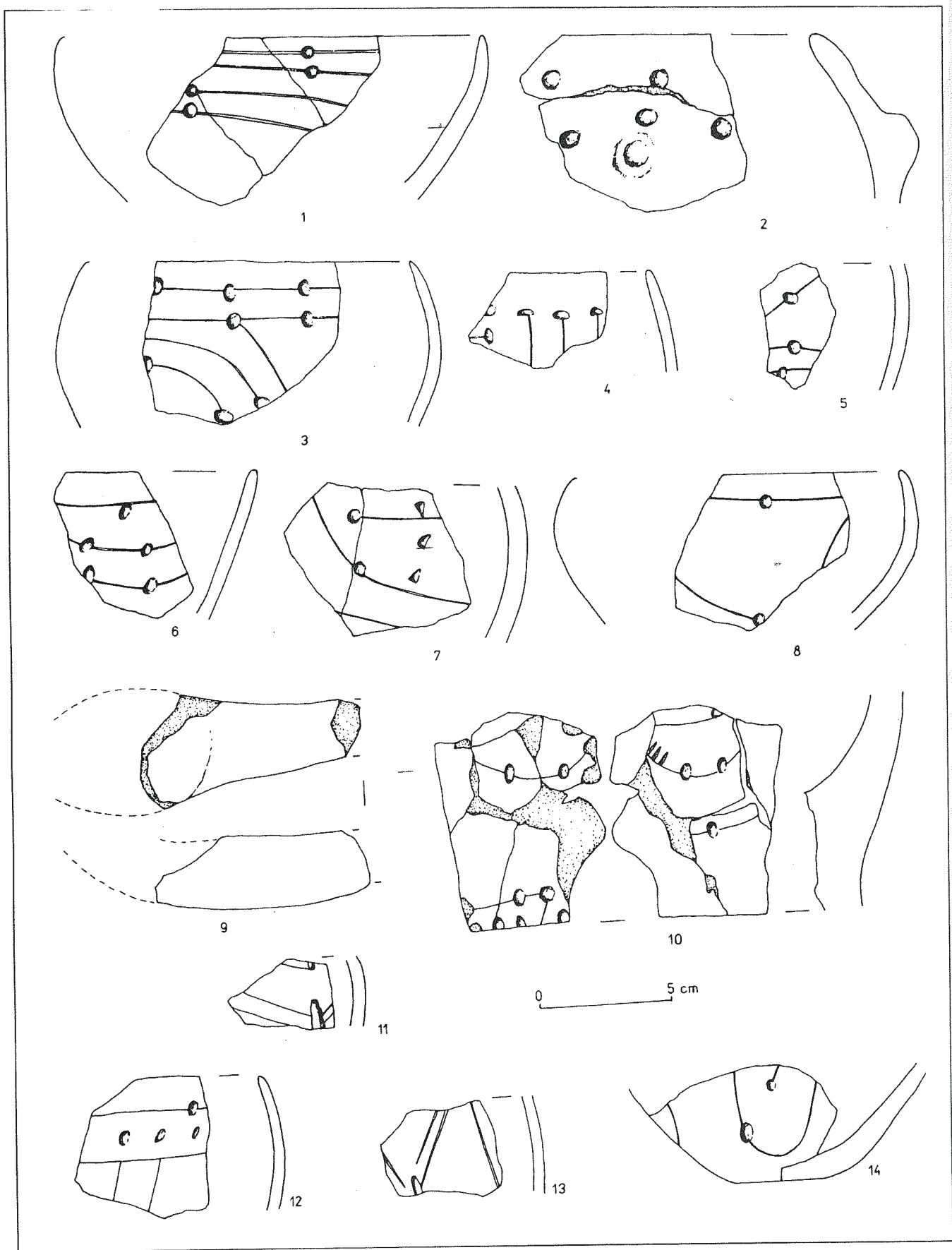
W jamie nr 30 oraz 30 a odkryto odmienny materiał od omówionego powyżej. Wśród ceramiki występują fragmenty naczyń baniastych z krótką szyjką (tabl. V, 6), naczynia w kształcie połowy beczułki (tabl. V, 2), amfora gruszkowata z dwoma naprzeciwległymi uszkami (tabl. V, 5), misa (tabl. V, 7), jak również pucharki na pustej nóżce (tabl. V, 1, 10). W zdobnictwie naczyń występują motywy dołków palcowych, zdobienie nacięciami kresk, głównie na krawędziach (tabl. V, 3, 4, 5, 10), ponadto różnego kształtu i różnej wielkości guzy (tabl. V, 8). Omawiane naczynia wykonane są z gliny z domieszką różnej grubości tłucznia ceramicznego. Powierzchnia naczyń jest koloru ceglatego, popielatego lub brunatnego. Ceramika ta zaliczana jest do kultury lubelsko-wołyńskiej. Najbliższą analogię stanowią materiały odkryte na stanowisku nr 10 w Łańcucie⁹.

W omawianych jamach odkryto 48 zabytków krzemienych. Zdecydowanie dominuje krzemień czekoladowy 60,42 %¹⁰, następnie jurajski 12,5 %, wołyński 8,33 %, turoński 2,08 % przepalony 12,50 %, nieokreślony 4,16 %.

Wśród pozyskanych zabytków krzemienych wydzielono narzędzia, które stanowią 31,25 % ogółu inwentarza, w tym sztuk: drapacze — 5 (tabl. VI, 6, 7, 9, 10), rylce — 4 (tabl. I, 3), wióry częściowo retuszowane — 4 (tabl. VI, 1, 2, 4, 11), półtyłczaki — 2 (tabl. VI, 5, 12). Ponadto występują: wióry — 16, odłupki — 8, zastępcy — 2, rdzenie — 2, łuszczyki — 2.

Z innych narzędzi wyróżniono 1 drapacz z rogowca (?), jak również niewielki fragment siekierki z łupku dynowskiego.

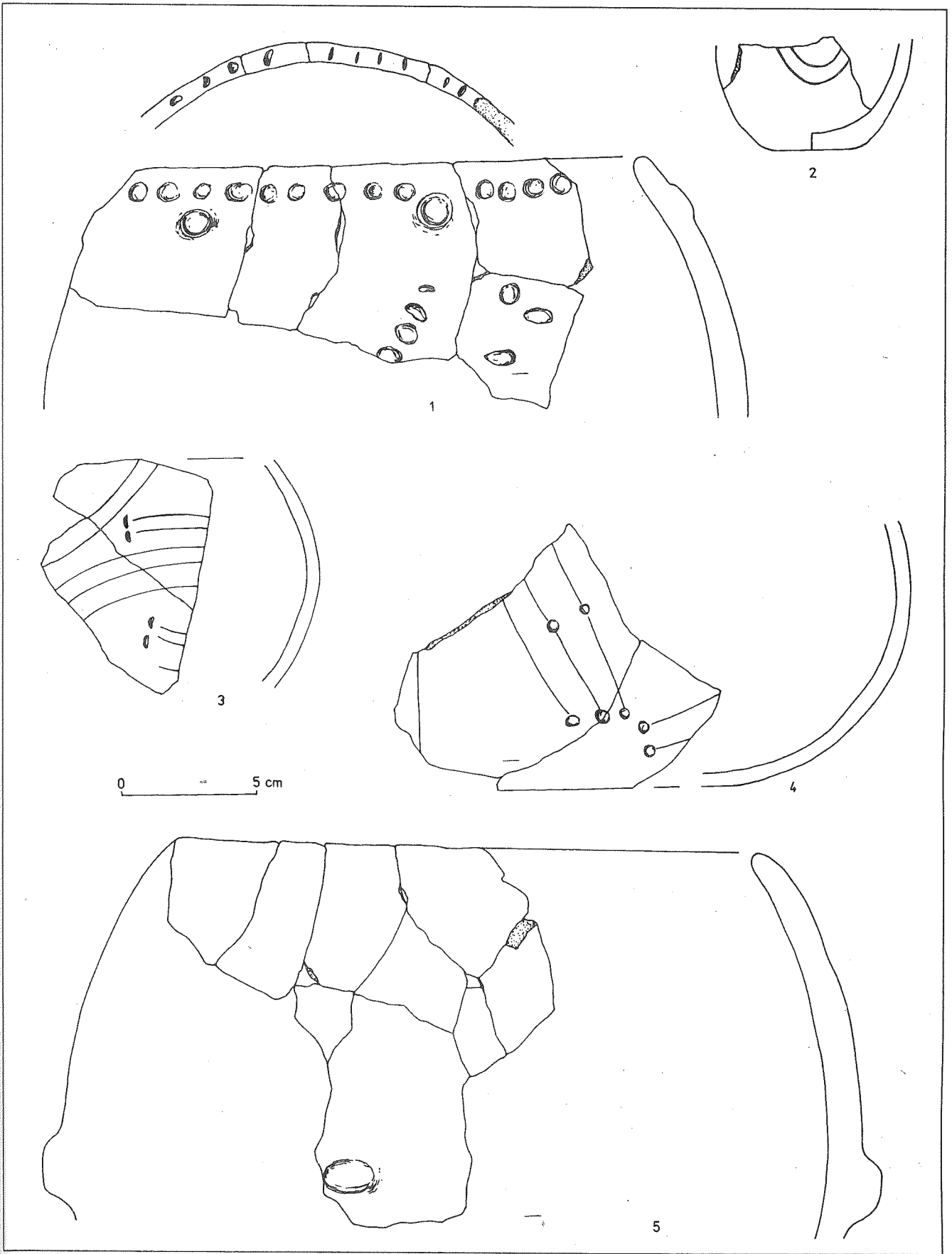
Osada w Łańcucie należy do jednego z ciekawszych stanowisk epoki neolitu w Polsce południowo-wschodniej. Konieczna jest kontynuacja badań, w celu uzyskania jak najwięcej danych, dotyczących odkrytych obiektów słupowych oraz zasiedlenia terenu w poszczególnych fazach osadniczych.

Tabl. I. Łańcut, woj. Rzeszów, stan. 3. Wybór zabytków z osady

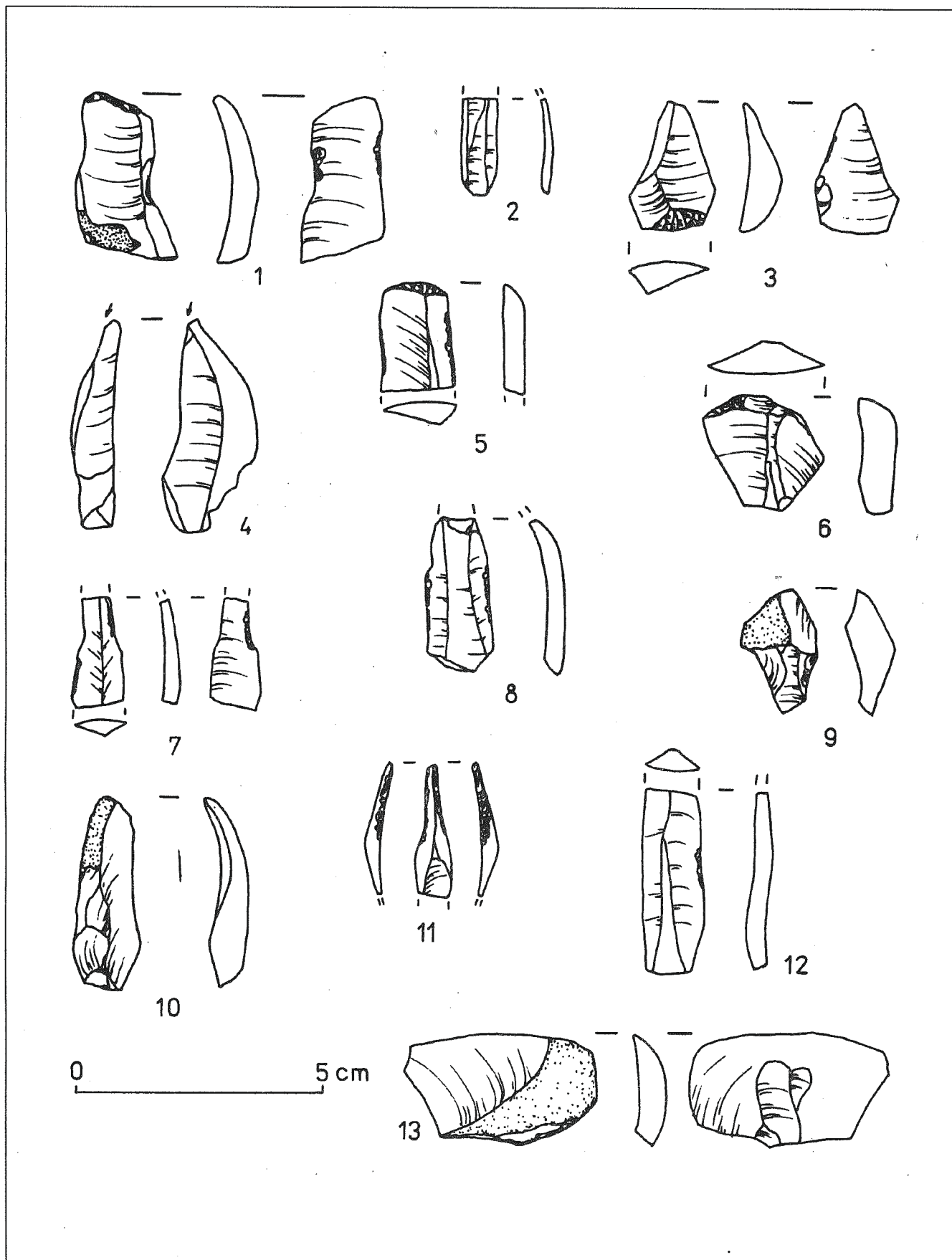
Taf. I. Łańcut, Wojewodschaft Rzeszów, Fundstelle 3. Auswahl an Denkmäler aus der Siedlung

Tabl. II
Taf. II.

Tabl. II. Łańcut, woj. Rzeszów, stan. 3. Wybór zabytków z osady

Taf. II. Łańcut, Wojewodschaft Rzeszów, Fundstelle 3. Auswahl an Denkmäler aus der Siedlung.

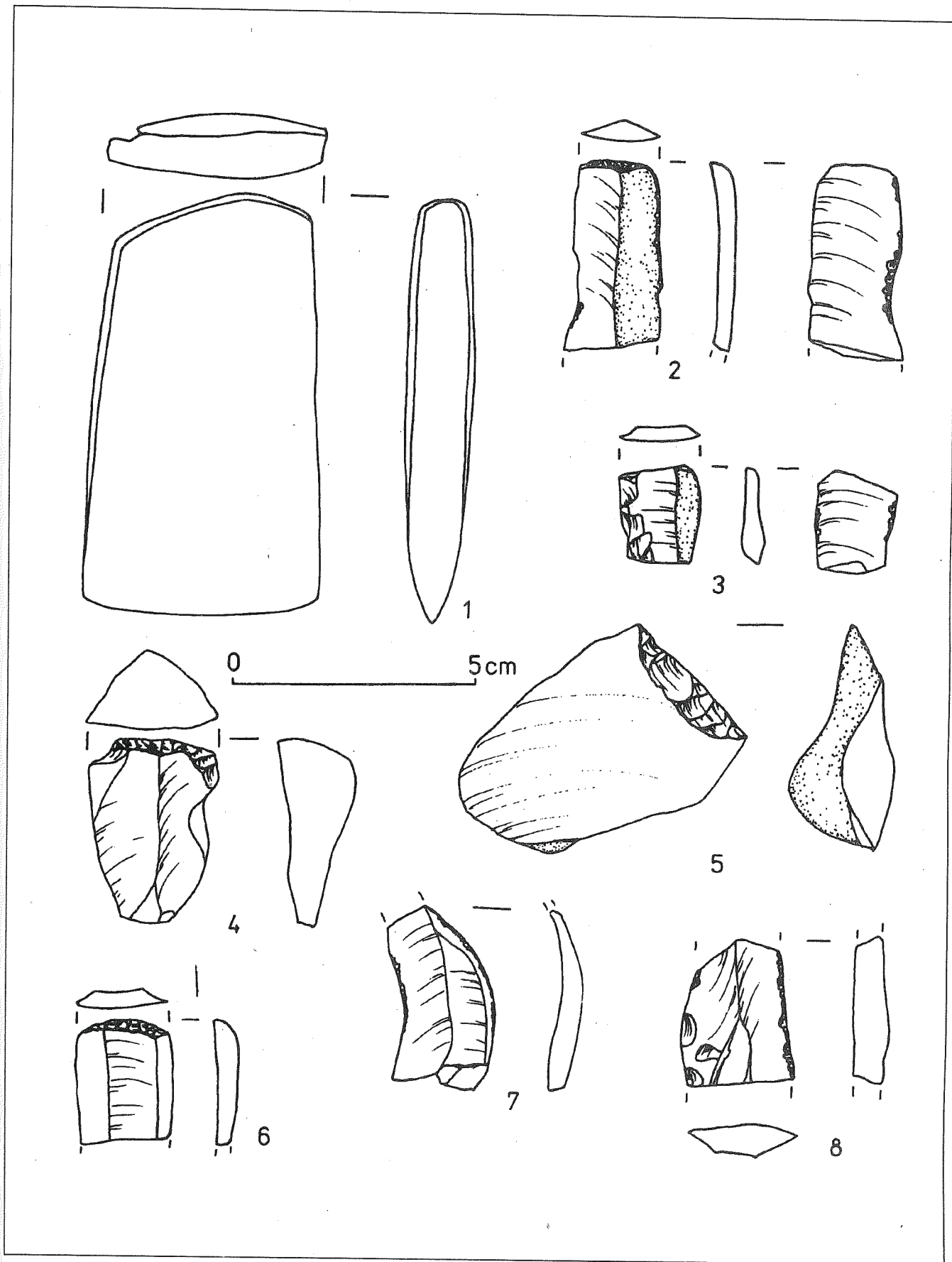

Tabl. III. Łańcut, woj. Rzeszów, stan. 3. Wybór zabytków z osady

Taf. III. Łańcut, Wojewodschaft Rzeszów, Fundstelle 3. Auswahl an Denkmäler aus der Siedlung

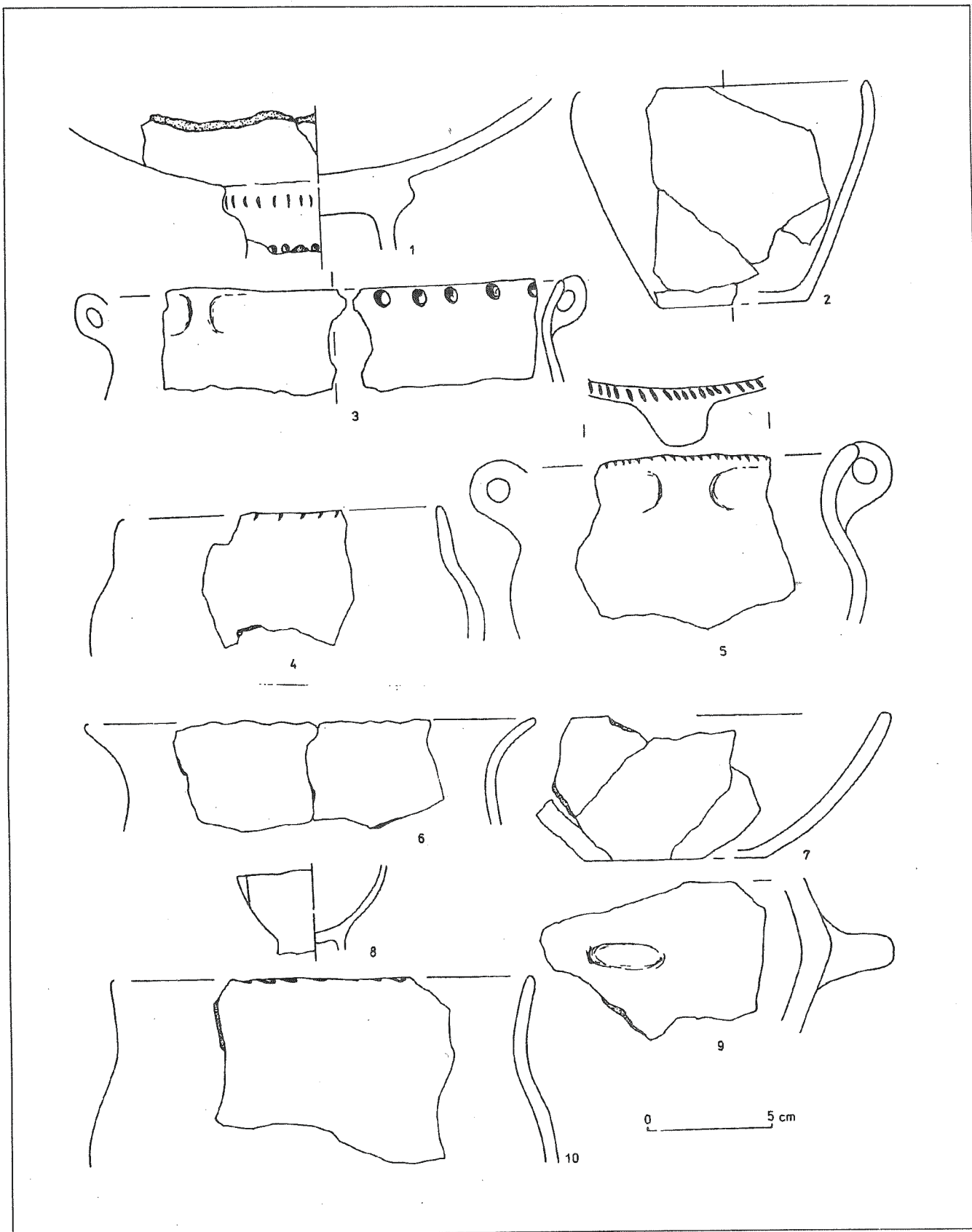
Tabl. IV

Taf. IV

Tabl. IV. Łańcut, woj. Rzeszów, stan. 3. Wybór zabytków z osady

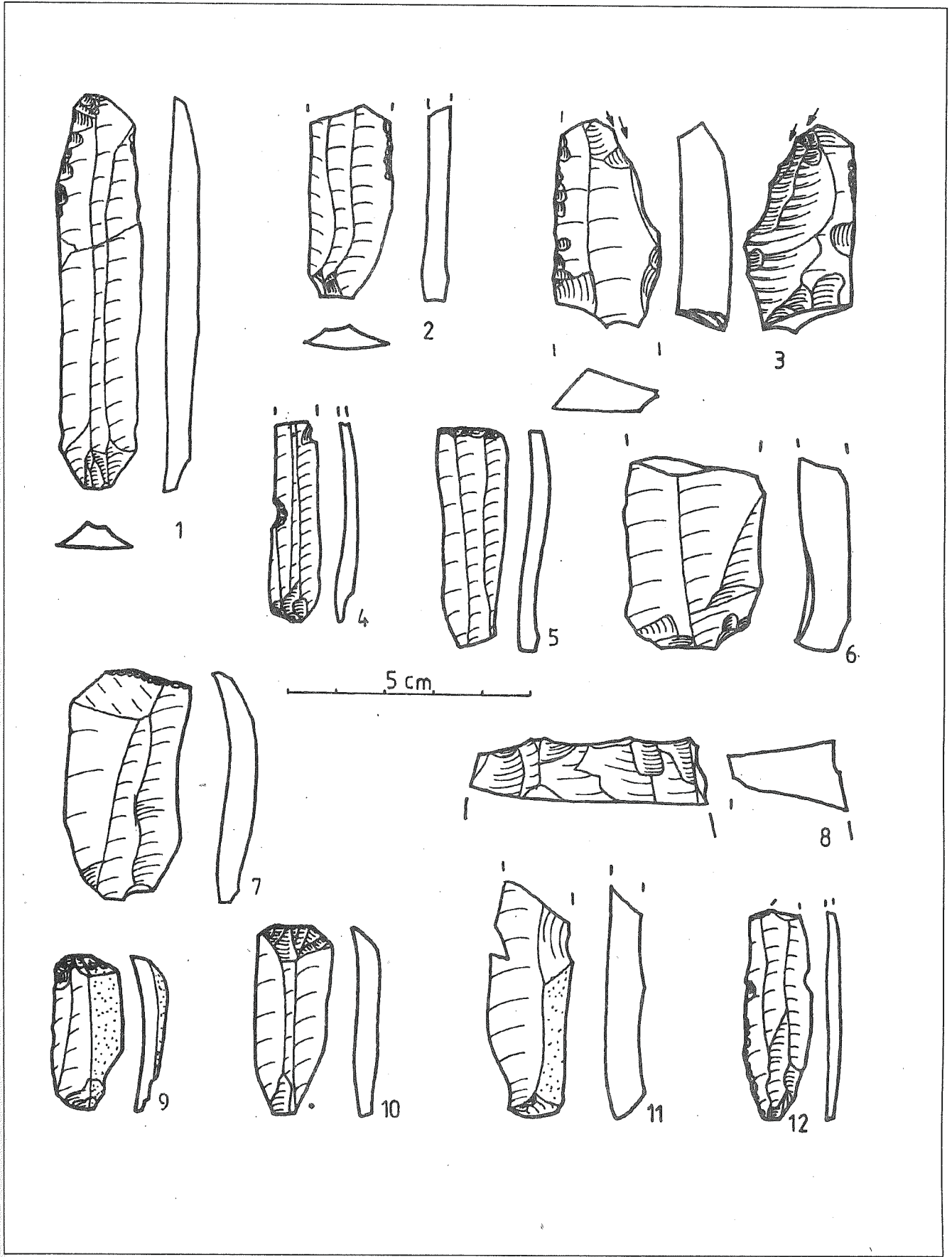
Taf. IV. Łańcut, Wojewodschaft Rzeszów, Fundstelle 3. Auswahl an Denkmäler aus der Siedlung

Tabl. V. Łańcut, woj. Rzeszów, stan. 3. Wybór zabytków z osady

Taf. V. Łańcut, Wojewodschaft Rzeszów, Fundstelle 3. Auswahl an Denkmäler aus der Siedlung

Tabl. V
Taf. VI

Tabl. VI. Łańcut, woj. Rzeszów, stan. 3. Wybór zabytków z osady

Taf. VI. Łańcut, Wojewodschaft Rzeszów, Fundstelle 3. Auswahl an Denkmäler aus der Siedlung

Przypisy

¹ A. Gruszczyńska, Prace wykopaliskowe na osadzie neolitycznej w Łańcucie w latach 1982—1984, „MSROA za lata 1980—1984”, 1991, s. 149—155.

² A. Kulczycka-Leciejewiczowa, Pierwsze społeczeństwa rolnicze na ziemiach polskich kultury kręgu naddunajskiego, *Prahistoria Ziem Polskich*, t. II. Wrocław, 1979, s. 65—66.

³ S. Milisauskas, Domy słupowe kultury ceramiki wstęgowej rytej w Olszanicy, pow. Kraków, „Spr. Arch.”, t. XXI, 1969, s. 45; A. Kulczycka—Laciejewiczowa, op. cit., s. 68 wg S. Milisauskasa.

⁴ A. Kulczycka, Uwagi o chronologii kultury starszej ceramiki wstęgowej w górnym dorzeczu Wisły, *Studia i Materiały do badań nad neolitem Małopolski*, Wrocław, 1964, s. 55 — 57.

⁵ T. Aksamit, Badania osad neolitycznych na terenie Rzeszowa, „SROA za rok 1965”, 1966, s. 17; S. Kadrow, Osada neolityczna na stan. nr 16 w Rzeszowie Osiedlu Piastów, „Spr. Arch.”, t. XLI, 1990, s. 61.

⁶ T. Aksamit, Badania archeologiczne osady neolitycznej w Komanicach, pow. Przemyśl, „SROA za rok 1965”, 1966, s. 24—27.

⁷ S. Kadrow, op. cit., s. 62, Ryc. 14, d.

⁸ Za określenie zabytków krzemiennych dziękuję dr. S. Kadrowowi i mgr. A. Talarowi.

⁹ S. Kadrow, E. Kłosińska, Obiekt kultury lubelsko-wołyńskiej na stanowisku nr 10 w Łańcucie, woj. Rzeszów, „Spr. Arch.”, t. XL, s. 18.

¹⁰ Podobnie krzemień wołyński dominował w obiekcie kultury lubelsko-wołyńskiej na stanowisku nr 10 w Łańcucie, S. Kadrow, E. Kłosińska, op. cit., s. 20.

Aleksandra Gruszczyńska

Bericht über Ausgrabungsarbeiten auf neolithischer Siedlung in Łańcut aus den Jahren 1985—1990

Zusammenfassung

Die Ausgrabungsarbeiten auf der Siedlung in Łańcut (Fundstelle Nr. 3) in den Jahren 1985—1990 bildeten die Fortsetzung der vorherigen Arbeiten.

Die Siedlung liegt im nördlichen Stadtteil am Flüsschen Mikoška. Es wurde das Gebiet von 19,47 Ar untersucht. 61 Gruben wurden freigelegt, 19 Objekte völlig untersucht. 179 Pfahlgruben wurden exploriert, welche in Verbindung mit Erdbauten stehen, auf Grund deren scheint es, es ist möglich 2 Hausspuren und fragmentarische Umrisse 12 Gebäuden zu unterscheiden. Die fregelegten Objekte sollten man sicherlich mit der mittleren und späten Phase der Kultur der Linienbandkeramik in Zusammenhang bringen.

Die Mehrheit der Denkmäler bildet die Keramik. Es sind für die II. und III. Phase der Kultur der Linienband-

keramik typische Formen. Andere Denkmäler werden durch Feuersteingeräte, -späne und -spaltstücke vertreten. Es überwiegt entschieden Swieciechów-Rohstoff, weiter erraticus, Wolynien-, Jura-, Schokolade-, schwarzer Turon- und durchgebrannter Rohstoff. Ansonsten wurden eine Stiepfleilspitze sowie Obsidianspäne und -spaltstücke freigelegt.

In der Grube Nr. 30 und 30 a tritt ein unterschiedlicher Stoff auf, welcher der Lublin-Wolynien-Kultur zugeschrieben wurde. Ausser der Keramik fand man auch Feuersteindenkmäler. Es dominiert Schokolade-Rohstoff, wie folgt: Jura-, Wolynien-, Turon-, gebrannter und unbe-

stimmeter. Notwendig sind weitere Arbeiten, um möglichst viel Angaben betr. Pfahlobjekte und Gebietsbesiedlung in den einzelnen Besiedlungsphasen zu gewinnen.

Slaw

St
W. B
AZP
Muze
czeni
międz
ku au
wykop
ter so
Op
położ
krawę
i zach
dolina
dopły
szczeg
cznych
tabela
podłoż
jak i
pokry
no-eol
cki 19
Trz
stanow
dzo r
(główn
Uchwy
wstęgo
cm) za
plamis
zawier
Wy
dość s
niejsze
i wyk
posłup
nki, cz